

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ ОСВІЧЕНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ

Коханська А.І.¹, Романюк І.Д.²

¹ Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, м. Київ, Україна

² Київський медичний університет Української асоціації народної медицини, м. Київ, Україна

Ключові слова: статеві освіченість, освіта, молодь.

Актуальність теми. Глобалізаційні процеси у світі, інтеграційні процеси в Україні, зокрема її суспільній та освітній галузях, вільний доступ до будь-якої інформації, в тому числі нецензурованої, спонукають владу та освітян до приведення багатьох явищ у відповідність з європейськими стандартами. На наш погляд, актуальним є дослідження проблем формування статевої освіченості у сучасних українських підлітків.

Мета роботи полягає в окресленні та аналізі проблем формування статевої освіченості у сучасних українських підлітків, а також порівнянні проблем статевої освіченості українських та зарубіжних підлітків.

Методи дослідження: аналітичний, системний, описовий, порівняльний, опитування шляхом анкетування.

Результати та обговорення. Поняття статевої освіти та статевої освіченості досліджуються вченими – представниками багатьох галузей знань, зокрема, педагогами, психологами, соціологами, медиками тощо. З точки зору педагогіки та психології статеві освіта – це система медико-психологічних заходів з виховання у дітей, підлітків, молоді та батьків правильного ставлення до питань міжстатевих відносин [4]. В соціології поняттю “статеві освіта” дається наступне тлумачення: статеві освіта – це процес гендерної соціалізації, що здійснюється за допомогою спрямованих або спонтанних дій, які допомагають дитині стати чоловіком чи жінкою, сприйняти існуючі в суспільстві норми і правила у взаєминах між статями у трудовому, громадському та особистому житті [6]. Широко розглядають різні аспекти статевої освіти психологи. Так, А.Г.Хрїпкова і Д.В.Колесов визначають статеві виховання як “процес, спрямований на вироблення якостей, рис, властивостей, а також установок особистості, що визначають необхідні суспільству відносини людини з представниками іншої статі” [11].

Міжнародне технічне керівництво зі статевої просвіти (ЮНЕСКО, Секція з проблем ВІЛ/СНІДу) наводить наступне визначення даного терміна: статеві освіта – це відповідний у віковому та культурному відношенні підхід до навчання про статеві відносини шляхом надання науково точної, реалістичної та об’єктивної інформації [7].

В своєму дослідженні під поняттям статевої освіти ми будемо розуміти систему цілеспрямованих мійр та заходів з формування у дітей, молоді та батьків статевої освіченості. А під поняттям “статевої освіченості” – систему відповідних знань з анатомії та фізіології людини, гігієни, контрацепції, планування сім’ї, гендерної соціології, етики, психології, а також правових знань, які дозволяють

особистості керувати своїм статевим життям, не підпадаючи під вплив інших і зберігаючи своє психічне та репродуктивне здоров’я.

Серед зарубіжних вчених ґрунтовними дослідженнями даної теми є роботи Н.Фентахун та колективу колег, які вивчали ставлення батьків, вчителів та студентів до статевої освіти в школі, в яких автори роблять наступний висновок: переважна більшість опитаних в процесі дослідження усвідомлюють важливість викладання статевої освіти в школі. За даними науковців, більшість респондентів вважають найбільш продуктивними програмами з даної дисципліни ті, що засновані на утриманні від сексу для дітей молодшої школи і на стриманості для дітей середньої і старшої шкіл. Автори також наголошують на тому, що шкільна статеві освіта повинна цілком підпорядковуватись потребам дітей, батьків та вчителів [17].

Американські вчені Кетрін Ф.Стренджер-Холл та Девід В. Холл у своєму дослідженні переконливо доводять низьку ефективність американської системи статевої освіти, яка заснована на пропаганді утримання від дошлюбних статевиx стосунків. Автори підкреслюють: маючи на меті знизити показники підліткової вагітності в США, програми, базовані на утриманні від дошлюбного сексу, абсолютно не впливають на ці цифри, і навпаки – в окремих школах, у яких статеві освіта має комплексний інформаційний і виховний, а не стримувальний характер, кількість вагітних дівчат-підлітків значно менша, ніж загальнонаціональна [14].

А.Левіс-Барнед у своїй праці “What do school children want from sex education?” (“Чого хочуть діти від статевої освіти?”) виділяє наступні засадові принципи статевої освіти: проведення занять у невеликих групах студентами-медиками замість шкільних вчителів, лаконізм і чіткість у викладенні матеріалу, проведення дискусій на уроках [10].

Близькими до попередньої праці є статі Дж.Стефенсона та його колег і Девіда А.Росса. Так, колектив Дж.Стефенсона після вивчення довготривалої ефективності в школах Англії програм статевої освіти, що засновані на взаємодії та взаємодопомозі між підлітками, зробили висновок: досліджувана ними модель статевого виховання молоді є досить ефективною і перспективною [15]. Над дослідженнями даної теми працював також Девід А.Росс, який перераховує негативні сторони програм статевої освіти, заснованих на викладанні дисципліни однолітками: по-перше, труднощі в підготовці таких викладачів, по-друге, певні ризики пов’язані з тим, що відсутні важілі контролю, адже контролювати педагогічну діяльність до-

рослого вчителя набагато простіше. Науковець вважає, що популярність даної моделі статевого виховання серед школярів не є достатньою причиною для початку широкого застосування цієї моделі [13].

Проблеми, які досліджуються в статті індійських вчених Н.Тріпаті та Т.В.Секера, певною мірою співпадають із проблемами статевої освіченості українських підлітків. Автори роблять висновок, що молодь Індії усвідомлює необхідність статевої освіти (або "family life education" – FLE), особливо в сучасному соціумі, в якому останнім часом відбуваються докорінні світоглядні та культурні перетворення. Однак дане дослідження виявило, що лише половина неодружених жінок дійсно отримала доступ до певних форм статевої освіти, при цьому автори наголошують, що, попри різку необхідність упровадження програм статевої освіти в школі, влада країни чинить цьому значний опір [16].

Підтверджує думку більшості світових вчених дослідження австралійського науковця Г. Алмахобі – автор статті "Youth in India ready for sex education? Emerging evidence from national surveys" вкотре висловлює підтримку впровадженню комплексної програми шкільної статевої освіти, яка має бути розроблена урядовими та неурядовими громадськими організаціями за підтримки засобів масової інформації, релігійних громад, а також у тісному співробітництві з батьківськими комітетами. На думку вчених, одним із ключових факторів, що затримують розвиток і втілення в життя вищезгаданих програм, є переконання представників деяких культур, згідно з якими статева освіта повинна зумовити різке підвищення сексуальної активності серед молоді, і, внаслідок цього, зростання рівня захворюваності на ВІЛ/СНІД, числа підліткових вагітностей, тощо. Автор статті зазначає: дані багатьох досліджень переконливо доводять, що саме ігнорування статевої освіти є причиною тих проблем, загострення яких непокоїть представників традиційних культур [1].

Аналіз праць російських вчених (І.С. Кон, Є.С.Трутіна, І.В. Журавльова, Т.М.Резер) дозволяє вважати, що й серед дослідників близьких до України за соціокультурним розвитком країн панують схожі настрої: більшість науковців наводять аргументи за впровадження статевої освіти в школах.

В умовах швидкого розповсюдження епідемії ВІЛ/СНІД у більшості країн світу секцією ООН з питань освіти, науки та культури було розроблено Міжнародне технічне керівництво зі статевої освіти (International Technical Guidance on Sexuality Education), яке засноване на ретельному огляді фактичної інформації про програми статевої освіти і розраховане на керівників і професійних працівників секторів освіти та охорони здоров'я.

В даному документі аргументовано доведена доцільність впровадження ефективних програм зі статевої освіти, а також спростовані основні побоювання, пов'язані з даним питанням. На думку фахівців, ефективні програми зі статевої освіти:

1) залучають до розробки навчальних програм експертів, що займаються дослідженнями в області сексуального життя людини, змін поведінки і вивченням суміжних теоретичних проблем педагогіки;

2) враховують культурні цінності та наявність ресурсів (наприклад, визначення терміну навчання, кваліфікації вчителів, потреб у приміщеннях і матеріальних ресурсах);

3) здійснюють пілотне випробування програми і підтримують постійний зворотний зв'язок з учнями, з метою отримання інформації про те, наскільки програма задовольняє їхні вимоги;

4) концентрують увагу на ясних цілях при розробці змісту навчальної програми, визначенні підходів і здійсненні заходів. Відповідно, цілі повинні включати профілактику ВІЛ, інших ІПСШ та/або небажаної вагітності;

5) концентрують увагу на особливих формах ризикової сексуальності та захисної поведінки, які безпосередньо пов'язані з цілями охорони здоров'я;

6) розглядають конкретні ситуації, які можуть привести до небажаного статевого контакту без запобігання, а також способи недопущення таких ситуацій або виходу з них;

7) упроваджують методи викладання, які передбачають активну участь учнів і допомагають їм обговорювати і засвоювати інформацію;

8) дають науково достовірну інформацію про ризики, пов'язані зі статевими контактами без застосування контрацептивів, а також про ефективність різних методів контрацепції;

9) приділяють увагу особистим ціннісним орієнтирам і уявленням, що склалися в сім'ї та серед однолітків в питаннях, які стосуються вступу в сексуальні відносини та/або статевих зв'язків з кількома партнерами;

10) розвивають відповідні навички та вміння застосовувати їх на практиці;

11) вивчають теми в логічній послідовності [7].

Досліджують тему статевої освіти і сучасні українські вчені, а саме, Л.А. Якубова у своїй статті, аналізуючи різні форми статевої освіти у світі, робить наступний висновок: Україні необхідно розробити та запровадити пропедевтичні освітньо-виховні програми як один з основних шляхів вирішення комплексу соціально-педагогічних, медико-біологічних і етично-психологічних проблем у формуванні статевої культури підлітків. Причому, на думку дослідниці, вищезгадані програми повинні розроблятися у процесі тісної взаємодії сім'ї та освітньо-виховних установ як інститутів, що мають найсильніший вплив на формування статевої культури підлітків. На відміну від більшості західних вчених, Л.А. Якубова акцентує увагу на тому, що підліткам "необхідні особистості, чий авторитет вони визнають, і які можуть стати для них взірцями того, що цюота не тільки прийнятна, але й (...) єдино правильна життєва позиція" [18]. Цю думку поділяє й В.П. Кравець, який у своєму дослідженні визначає не лише основні завдання сексуальної освіти молоді, а й шляхи адаптації зарубіжних програм до вітчизняної педагогічної практики з урахуванням культурних та моральних цінностей традиційного українського суспільства. Ґрунтуючись на працях І.С.Кона, Т.В.Говоруна, автор наводить свою градацію шкільної програми статевої освіти: перша стадія для дітей 6–10 років, друга – для 11–13-річних підлітків, третя – для учнів 14–16 років. Також В.П. Кравець висловлює досить сміливу для української сучасної спільноти ідею про початок статевого виховання дітей ще у дошкільному віці [9].

Г. Грабова визначає мету своєї праці, як аналіз поглядів українських та зарубіжних вчених на проблему статевого

виховання, виокремленні критерії в формування його змісту та завдань з урахуванням позитивного досвіду інших країн світу в умовах змінення традиційних поглядів на питання статевого виховання та освіти [5]. Це питання також вивчає С.В. Безушко, який, зокрема, наголошує на необхідності поєднання статево-рольового та особистісно-орієнтованого підходів до статевого виховання у школі. Більшу увагу науковець приділяє формуванню в учнів сприйнятливої у суспільстві гендерної поведінки, вироблення адекватного ставлення до краси, любові, формування доброзичливих відносин між дівчатами та хлопцями, що, на нашу думку, дуже важливо. В сучасному українському суспільстві, С.В. Безушко виокремлює необхідний етап розвитку статевої освіченості серед населення загалом і молоді, зокрема, – упровадження різних форм та методів просвіти дітей щодо гендерного виховання [2].

На тлі численних заяв українських науковців щодо необхідності розроблення та впровадження програми статевої освіти для учнівської молоді Т.Є. Бойченко у своїй статті проводить аналіз діючої програми навчального предмету “Основи здоров’я”, яка певною мірою містить у собі деякі елементи статевого виховання. Дослідник вважає за потрібне подальше обговорення питань з даної теми широкою громадськістю України, а також подальше вивчення цих питань науковцями [3].

Грунтовні дослідження з теми статевого виховання та статевої освіченості молоді були проведені О.В. Бялик, яка систематизувала знання про моделі та форми статевого виховання у світі на виокремилла позитивний досвід, на який потрібно спиратись українським вченим та урядовцям при розробці програм статевого виховання для української молоді.

Т.П. Івахненко досліджує проблему формування статевої освіченості підлітків з педагогічної точки зору – вчений висвітлює вплив педагога на направленість особистості, зокрема, і на сексуальну поведінку [8]. С.В. Романцова висвітлює принципи статевого виховання як один із основних методів запобігання сексуальному насильству щодо неповнолітніх [12].

З метою ознайомлення, власне, з юнацькою точкою зору щодо проблем їх статевої освіченості нами було проведено письмове опитування шляхом анкетування. Анкета складалась з трьох блоків питань, серед яких були і верифікаційні. Перший блок складався з питань про особисті дані: стать, уточнення віку, місця навчання, місця проживання, прохання за бажанням зазначити номер мобільного телефону для можливості перевірки факту анкетування науковим керівником та за необхідності уточненні відповідей. Другий блок складався з питань щодо

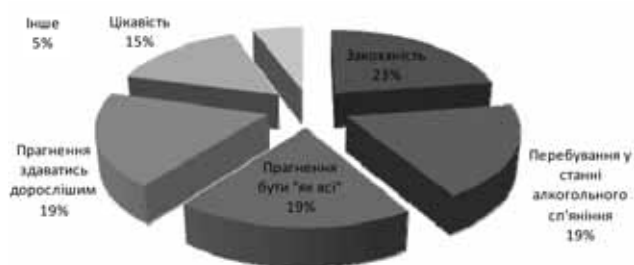

Рис. 1. Причини раннього початку статевого життя

обізнаності молоді в темі статевої освіченості, також питання цього блоку мали виявити, які причини, на думку молоді, призводять до явища раннього статевого життя, і які чинники мають найбільший вплив на формування статевої освіченості людини в сучасному українському соціумі. Питання третього блоку дали змогу з'ясувати ставлення молоді до введення спеціального курсу зі статевої освіти в школі/університеті і те, хто саме повинен проводити заняття з даної дисципліни. Загалом нами було опитано 56 осіб підліткового і юнацького віку з них 30 жіночої статі та 26 чоловічої віком від 16 до 25 років, середній вік респондентів склав 19 років.

Аналіз питань другого блоку дозволив виявити, що переважна більшість (80%) представників сучасної молоді України чули про поняття статевої освіченості, майже така сама кількість анкетованих (76%) обрала за визначення терміна наступне: “статева освіченість – це система відповідних знань з анатомії та фізіології людини, гігієни, контрацепції, планування сім’ї, гендерної соціології, етики, психології, а також правові знання”. Таким чином, можемо зробити висновок, що підлітки інтуїтивно розуміють, який зміст має поняття статевої освіченості. Опитування виявило, що актуальним для української спільноти це питання вважають понад 75% респондентів. Також, в ході аналізу відповідей на питання першого блоку, ми з’ясували, який розподіл між причинами раннього початку статевого життя (рис. 1) і між чинниками, що впливають на формування статевої обізнаності у підлітків (рис. 2).

Найбільш прийнятним віком початку статевого життя опитани вважають вік 17,7 років. На цій невідповідності між бажаним і фактичним віком початку статевого життя в Україні акцентували увагу й інші вітчизняні дослідники.

Аналіз відповідей на питання третього блоку дав змогу з’ясувати, як саме ставиться сучасна молодь до проведення у школі/університеті занять зі статевої освіти. Так, 65,7% опитаних вважають, що спеціальний курс із даної теми є необхідним компонентом освіти, 11,4% вважають його зайвим або шкідливим, 22,9% байдуже, чи буде впроваджений подібний курс. Серед респондентів 47,4% хотіли б відвідувати заняття зі статевої освіти, а 21,1% – не лише відвідувати, а й брати участь в розробці програм курсу. Ми виявили наступний розподіл між вподобаннями юнаків та дівчат, щодо того, хто саме має проводити заняття у рамках вищезгаданого спецкурсу (рис. 3):

Висновки. В нинішніх умовах сучасне інформаційне суспільство України зустрілося із серйозною проблемою – проблемою неспроможності застарілих методів виховання

Рис. 2. Чинники, які впливають на формування статевої освіченості підлітків

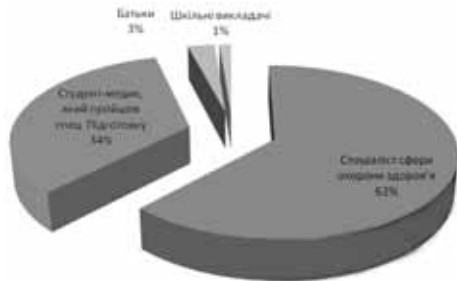

Рис. 3. Викладач курсу статевої освіти

забезпечити належне середовище для формування статевої освіти молоді. Ця проблема не є унікальною – більшість країн світу знайшли вихід із цієї кризи або ж знаходяться в процесі пошуків. Аналіз дослідницьких праць вітчизняних науковців дозволив зробити наступний висновок: наукова спільнота України досить добре ознайомена із програмами статевої освіти і можливими варіантами викладання даної дисципліни. Важливо зауважити, що переважна більшість науковців, вивчаючи дане питання, наголошують на необхідності розробки українським урядом програм статевого виховання.

В процесі своєї роботи ми з'ясували, що українська молодь усвідомлює необхідність введення в навчальних закладах певного спеціального курсу зі статевої освіти, при цьому частина юнацтва готова приймати активу участь в розробці програм із даної дисципліни. Отже, беручи до уваги наявність низки загальнодержавних проблем (збільшення кількості абортів серед неповнолітніх, зростання рівня захворюваності на ЗПСШ та інш.), які викликані низьким рівнем статевої освіти населення, – з одного боку, і усвідомлення молоддю актуальності цих проблем – з іншого, вважаємо за потрібне введення в шкільний та/або університетський курс навчання дисципліни зі статевої освіти. При цьому потрібно зауважити, що необхідне подальше вивчення відомих систем викладання цієї дисципліни і робота з трансформації їх у відповідності до особливостей українського соціуму. Причому обов'язковим, на нашу думку, є залучення громадськості до даної роботи.

Рецензент: академік НАПН України,
д. псих. н., професор Максименко С.Д.

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СЕКСУАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАНОСТИ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ УКРАИНЫ

Коханская А.И.¹, Романюк И.Д.²

¹ Национальный медицинский университет
имени А.А. Богомольца, г. Киев, Украина

² Киевский медицинский университет
Украинской ассоциации народной медицины,
г. Киев, Украина

Резюме. В статье рассмотрены основные проблемы формирования половой образованности современной украинской молодежи. Проанализированы актуальные исследования этого вопроса, которые принадлежат отечественным и зарубежным ученым. Освещено отношение юношества к введению курса полового воспитания в учебных заведениях.

Ключевые слова: половое воспитание, молодежь.

ЛИТЕРАТУРА

1. Almahbobi G. Multiculturalism and inconsistency in the perception of sex education in Australian society. //AMJ. – 2012. – №5. – с.624-625.
2. Безушко С.В., Педагогічні умови гендерного виховання учнів основної школи у позакласній діяльності.//Педагогічний альманах. – 2013. – №17. – с.15-16.
3. Бойченко Т.Є. Статеве виховання учнівської молоді України. //Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 4. – сс.1,12.
4. Большая советская энциклопедия: В 30 т. – М.: “Советская энциклопедия”, 1969-1978
5. Грабова Г. Основні підходи до статевого виховання в українській та зарубіжній педагогіці. //Порівняльно-педагогічні студії. – 2012. – № 4(14). – с.1.
6. Журавлева И.В. Репродуктивное здоровье подростков и проблемы полового просвещения. // Социология здоровья и медицины. – 2004. – с.134.
7. International Technical Guidance on Sexuality Education. An evidence-informed approach for schools, teachers and health educators. – Section on HIV and AIDS Division for the Coordination of UN Priorities in Education. UNESCO. – ED. – 2009. – /WS/36 REV3. p.22.
8. Івахненко Т.П., Соціально-педагогічні аспекти впливу на формування сексуальної культури молоді. //Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2010. – №1. – с.3.
9. Кравець В. П. Актуальні проблеми сексуальної освіти учнівської молоді. // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2012. – № 4. – сс.70, 74-75.
10. Lewis-Barned A. What do school children want from sex education? // J Fam Plann Reprod Health Care. – 2010. №2. – pp. 93, 95
11. Орлов Ю.М. Половое воспитание, как звено становления личности. – М.: Просвещение – с.202
12. Романцова С.В. Освіта як спосіб запобігання сексуальному насильству щодо неповнолітніх в Україні. //Доповідь/Ориджині і політичні науки – кримінальне право (кримінологія) і криміналістика. – 2013. – с.8-9.
13. Ross D.A. Approaches to sex education: peer-led or teacher-led? // PLoS Med. – 2008. – №11. – p.1537.
14. Stanger-Hall KF, Hall DW. Abstinence-only education and teen pregnancy rates: why we need comprehensive sex education in the U.S. //PLoS One. – 2011. – №10. – p.6.
15. Stephenson J, Strange V, Allen E, Copas A, Johnson A, Bonell C, Babiker A, Oakley A; RIPPLE Study Team. The long-term effects of a peer-led sex education programme (RIPPLE): a cluster randomised trial in schools in England. //PLoS Med. – 2008. №5(11). – p.1548.
16. Tripathi N, Sekher TV. Youth in India ready for sex education? Emerging evidence from national surveys. //PLoS One. – 2013. – №8(8). – pp.6-8.
17. Fentahun N, Assefa T, Alemseged F, Ambaw F. Parents' perception, students' and teachers' attitude towards school sex education. //Ethiop J Health Sci. – 2012. – №22(2). – pp.99
18. Якубова Л. А. Особливості формування статевої культури підлітків. – 2009. – с. 199.

THE PROBLEMS IN FORMATION OF SEXUAL AWARENESS OF THE MODERN YOUTH UKRAINE

A. Kohanska¹, I. Romanuk²

¹ Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine,

² Kiev Medical University of Ukrainian Association
of Folk Medicine, Kyiv, Ukraine

Summary. The main problems of formation of modern sexual education of Ukrainian youth have been studied in the article. The article also presents an analysis of the current researches that were made by the domestic and foreign scholars. The attitude of young people to the introduction of the course of sex education in schools has also been enlightened.

Key words: sex education, youth.